

بررسی جایگاه زنان در تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی؛ مؤلفه‌ها و راهکارها

محمد کشکولی‌پور^۱

حسین رستم‌زادگان^۲

فاطمه بیرجندی^۳

چکیده

انقلاب اسلامی ایران در اهداف فرهنگی خود نیازمند توجه به همه اقشار جامعه از جمله زنان است. از طرفی دیگر، اقتصاد مقاومتی در اندیشه رهبر انقلاب اسلامی دارای مؤلفه‌های متعددی است که تمامی اقشار جامعه ایرانی را در بر می‌گیرد. به همین دلیل بررسی اهداف متعدد اقتصاد مقاومتی یکی از ضرورت‌های اساسی اجرای آن در جامعه اسلامی است. زنان به عنوان یکی از اقشار مؤثر جامعه به دلیل جایگاه خاصی که در تربیت افراد جامعه دارند و عامل اصلی شکل‌دهی به کانون خانواده در جامعه ایرانی- اسلامی هستند، می‌توانند در تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی اثرگذار باشند. در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد است تا جایگاه زنان را در تحقق اهداف فرهنگی از منظر کلیات اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار دهد و مؤلفه‌ها و راهکارهای آن را روشن سازد. حال سؤال اساسی این است: زنان چگونه می‌توانند در تحقق بخشیدن به اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی مؤثر عمل کنند؟ به نظر می‌رسد واکاوی اصول و قواعد اقتصاد مقاومتی در اندیشه مقام معظم رهبری راهبردهای مؤثری را در نقش‌آفرینی زنان به عنوان شاکله‌های نظام تربیتی جامعه اسلامی به ما نشان می‌دهد. به همین دلیل، پژوهش حاضر با بررسی آراء رهبری در زمینه اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی، جایگاه زنان را در این زمینه مورد تأمل جدی قرار می‌دهد. **واژگان کلیدی:** زنان، اقتصاد مقاومتی، اهداف فرهنگی، مقام معظم رهبری، انقلاب اسلامی

۱. گروه حقوق، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران، دانشجوی کارشناسی حقوق،

mohammad.kashkoolipoor@gmail.com

۲. گروه حقوق، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران، دانشجوی کارشناسی حقوق

۳. گروه حقوق، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران، دانشجوی دکتری و هیات علمی، (نویسنده مسؤول)

birjandifateme@yahoo.com

مقدمه

عوامل انسانی و اجتماعی که امروزه به عنوان سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای مطرح می‌شوند، نقش مهمی در پیشرفت و توسعه اقتصادی جوامع مختلف دارند. این مسأله مخصوصاً با ورود اقشار مختلف اجتماعی از جمله زنان و بانوان به عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. در همین راستا، امروزه، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از عوامل تقویت اقتصاد کلان مطرح است و از آنجا که باعث توسعه شبکه روابط معقولانه، حس اعتماد و مشارکت بین افراد یک جامعه می‌شود، به عنوان محرک توسعه به شمار می‌رود. این امر مخصوصاً در جوامعی که از جمعیت بانوان جوان و تحصیلکرده سود می‌برند، بیشتر مورد توجه است. بدین معنا که تلاش‌های نظام سیاسی بر آن است تا از این ظرفیت‌ها برای پیشبرد توسعه و پیشرفت اقتصادی بهره ببرد. به نظر می‌رسد جایگاه زنان در جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های اقتصادی در چنین وضعیتی به سر می‌برد.

به طور کلی در جامعه امروزی ما، نقش زنان بسیار مهم و برجسته است. مخصوصاً این که در شرایط تهاجم فرهنگی و فشارها و تحریم‌های اقتصادی، تحکیم ابعاد فرهنگی جامعه، راهکارهای فرهنگی مقاومت اقتصادی و ایجاد همبستگی میان آحاد جامعه به جامعه زنان ارتباط پیدا می‌کند. این موضوع که از آن با عنوان اقتصاد مقاومتی نام برده می‌شود در طی سال‌های اخیر مرتباً از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی تبیین شده است، دارای ابعاد مختلفی است که در آن نقش زنان در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی بسیار مشهود و پررنگ است. به این دلیل که ظرفیت سازی برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی نیازمند کمک همه اقشار جامعه از جمله زنان و بانوان است. از این جهت در گفتمان اسلام، انقلاب اسلامی و توصیه‌های رهبر معظم انقلاب درباره ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی، تفاوتی میان زنان و مردان وجود ندارد و تحقق ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی از جمله ابعاد فرهنگی آن، نیازمند نقش آفرینی زنان در این عرصه است. به تعبیر ایشان که در این زمینه می‌فرمایند:

«در مجموع هم که نگاه کنیم، زن و مرد فرقی ندارند؛ از لحاظ خلقت، از لحاظ خصوصیاتِ کیان طبیعی‌شان که خدای متعال خلق کرده، یک امتیازاتی جانب زنانه دارد، یک امتیازاتی جانب مردانه دارد؛ خدای متعال یک مقدار خصوصیاتِی را به این جنس داده، یک مقدار خصوصیاتِی را به آن جنس داده؛ یک برجستگی‌ها و ارزش‌هایی این دارد، یک برجستگی‌ها و ارزش‌هایی آن دارد؛ لذا است که با همدیگر از لحاظ آنچه که مربوط به انسانیت است هیچ فرقی ندارند، هیچ تفاوتی ندارند» (بیانات رهبری در دیدار با نخبگان حوزوی و دانشگاهی، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۲).

بدین ترتیب، گفتمان اقتصاد مقاومتی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی و فکری بانوان می‌تواند در ابعاد فرهنگی به تقویت خود کمک نماید. به همین دلیل بررسی نقش آفرینی زنان در حیطه

فرهنگی اقتصاد مقاومتی در دستور کار پژوهش حاضر قرار گرفته است. ابتدا و براساس ساختار مقاله، به بررسی تحقیقات انجام شده در این زمینه پرداخته می‌شود، پس از آن، روش تحقیق بیان می‌شود؛ سپس ابعاد اقتصاد مقاومتی، مؤلفه های فرهنگی اقتصاد مقاومتی و در نهایت نقش آفرینی زنان در این زمینه به بحث گذاشته می‌شود. بدیهی است به دلیل طرح موضوع اقتصاد مقاومتی از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، اغلب دیدگاه‌های مطرح شده در این پژوهش با بررسی آراء و نظریات ایشان در حوزه زنان و اقتصاد مقاومتی دنبال می‌شود.

پیشینه تحقیق

در زمینه اقتصاد مقاومتی در طی سال‌های اخیر، تحقیقات و پژوهش‌های گسترده‌ای در ابعاد مختلف این موضوع انجام شده است که در اینجا به چند تحقیق پرداخته می‌شود. دولتی و مطلبی (۱۳۹۶)، در مقاله «تبیین راهبردها، الزامات و پیامدهای اقتصاد مقاومتی در نظام آموزش عالی» به بررسی ابعاد و زوایای اقتصاد مقاومتی و تبیین راهبردهای آن در حوزه‌های علمی از جمله در مراکز آموزش عالی پرداخته اند. به عقیده نویسندگان، راهبردهای اقتصاد مقاومتی بر الزامات اقتصادی تأثیر دارد و همچنین الزامات اقتصاد مقاومتی نیز بر تحقق پیامدهای اقتصاد مقاومتی تأثیرگذار است.

مؤذن سلطان آبادی و هاشمیان (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه تجارب زنان در اجرای الگوی مطلوب مصرف در خانواده با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری درباره مصرف» چنین نتیجه گرفتند که نقش زنان در اصلاح الگوی مصرف می‌تواند بسیار مثبت و قابل ستایش باشد. در این راستا، سیاست‌مداران می‌بایست از توانمندی‌های زنان آگاه باشند و علاوه بر اتخاذ سیاست‌هایی در حوزه آموزش، الگویی برای سیاست‌گذاری در حوزه مصرف و مدیریت اقتصاد جامعه باشند.

خانباشی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان «رویکرد فرهنگی-اجتماعی به مفهوم اقتصاد مقاومتی» به بررسی مفهوم اقتصاد مقاومتی از منظری فرهنگی می‌پردازد. به عقیده نویسنده، با تبدیل محورهای عملیاتی اقتصاد مقاومتی به برنامه های اجتماعی و فرهنگی می‌توان ثمرات فرهنگ سازی اقتصاد مقاومتی را به شکل مطلوب تری در جامعه مشاهده کرد. در این زمینه دستگاه های اجرایی و فرهنگی می‌توانند نقش مؤثری در فرهنگ سازی گفتمان اقتصاد مقاومتی نمایند.

اصغری (۱۳۹۳)، در مقاله خود با عنوان خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی به این موضوع می‌پردازد که خانواده همانند یک بنگاه اقتصادی است که از منظر تربیتی و فرهنگی می‌تواند نقش و جایگاه مهمی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی داشته باشد. به همین دلیل، مواردی همچون مصرف، مدیریت اقتصادی خانواده، پس انداز، خرید محصولات داخلی، بهبود و اصلاح الگوی

مصرف، همگی می توانند توسط کانون خانواده مورد حمایت قرار گیرند و در نهایت الگوی اقتصاد مقاومتی را تحقق ببخشند.

بررسی موارد ذکر شده نشان می دهد که هرچند تحقیقات مذکور به زوایایی از ابعاد اقتصاد مقاومتی توجه نشان داده اند و از این جهت با تحقیق حاضر نیز دارای اشتراک هستند. اما وجه افتراق تحقیق حاضر با دیگر تحقیقات در این است که درصد بررسی جایگاه زنان در تحقق اهداف فرهنگی برآمده است. به عبارتی دیگر، وجه ممیزه تحقیق حاضر، پرداختن به ابعاد فرهنگی اقتصاد مقاومتی و نقش آفرینی زنان در این عرصه است.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر توصیفی- تحلیلی است که با گردآوری مطالب به شیوه ای کتابخانه ای به بررسی موضوع حاضر پرداخته است. به یک بیان، رویکردهای تحلیلی نیز در زمره روش های کیفی دسته بندی می شوند. به بیان دیواین، اساساً روش های کیفی در جایی مناسب است که هدف پژوهش کشف تجارب ذهنی انسان ها و معانی است که آنان به این تجارب نسبت می دهند (دیواین، ۱۳۹۰: ۲۲۷). ضمن این که در این روش و در مرحله جمع آوری اطلاعات، هر قدر محقق به منابع وقوع رخدادها نزدیک تر باشد، در واقع از منابع اولیه جمع آوری استفاده نموده و هر اندازه که وی از منابع اصلی دور باشد از منابع ثانویه جمع آوری بهره برداری کرده است (سریع القلم، ۱۳۸۴: ۱۲۰). سپس پژوهشگر مطالب اصلی را از دل این منابع اصیل بیرون می کشد و در واقع به دنبال چیزی خواهد رفت که ممکن است فراتر از متون مشاهده شده باشد (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۱).

اقتصاد و اقتصاد مقاومتی در آموزه های اسلامی

دین اسلام، دینی سراسر اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است و برنامه های کاملی برای عرصه های مختلف زندگی بشر ارائه می دهد. از این رو، احکام اسلامی، برنامه های منحصر به فردی برای ارائه جامعه، سیاست و اقتصاد ارائه می دهند که تحت عنوان مکتب اسلامی در زمینه های مختلف شناسانده و معرفی می شود. منابع دین اسلام، اعم از آیات و روایات نقش مؤثری در تدوین برنامه های اقتصادی و اجتماعی دین اسلام دارند. به همین دلیل، اقتصاد مقاومتی در نزد مقام معظم رهبری نیز برگرفته از آموزه های دینی و قرآنی است که امروزه به عنوان یک گفتمان قابل اتکا در عرصه های اقتصادی مطرح شده است. از دیدگاه قرآن کریم، فعالیت های اقتصادی و بهره گیری از مواهب طبیعی برای تأمین معاش، می تواند یک عمل عبادی و مظهری از عبودیت خداوند متعال باشد. همان طور که قرآن کریم در این زمینه می فرماید: «هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ» (ملک/۱۵). «او کسی است که زمین را رام کرد، بر شانه های آن راه بروید و از روزی های خداوند بخورید و بازگشت و اجتماع همه به سوی اوست».

بنابراین دین اسلام برنامه خود را در عرصه‌های اقتصادی به خوبی تشریح کرده است و با بهره‌گیری از احادیث و روایات، منظومه کاملی از برنامه‌ریزی اقتصادی را نیز مطرح کرده است که عدالت و رفاه بندگان به عنوان یکی از اهداف فرعی و رضای خداوند و سعادت انسان از اهداف اساسی آن به شمار می‌روند. به طور کلی، نظام اقتصادی در حقیقت دارای دو نوع هدف است: هدف اولی یا اصلی و هدف ثانوی یا فرعی؛ هدف اساسی و اصلی همه نظام‌های اسلام، از جمله نظام اقتصادی آن، کمال ابدی، یعنی همان تقرب الی‌الله است و هدف‌های فرعی در حقیقت، مقدمه‌ای بر تحقق همان هدف اصلی هستند و اهمیت و ارزش آن‌ها شعاعی از ارزش و مطلوبیت هدف اصلی و کمال نهایی خواهد بود. به عنوان نمونه اگر رفاه و آسایش اقتصادی از اهداف اقتصاد اسلامی است، این رفاه و آسایش در صورتی و تا حدی مطلوب است که در جهت تأمین سعادت ابدی قرار گیرد و راهی برای وصول به کمال نهایی (قرب الهی) باشد. از جمله مهم‌ترین اهداف فرعی و ثانوی اقتصادی اسلام می‌توان به حاکمیت اقتصادی و سیاسی اسلام، برپایی عدالت اجتماعی، توسعه و رشد و رفاه عمومی اشاره کرد (علمی سولا و دیگران، ۱۳۹۵: ۶۹).

به همین دلیل، اقتصاد مقاومتی مدنظر مقام معظم رهبری، برخلاف سایر گفتمان‌های اقتصادی حاکم، به دنبال تأمین سعادت معنوی و مادی مؤمنان و بلکه تبدیل آن به الگویی برای همه جهانیان است که امروزه اقتصاد را به هدفی اساسی و نیازهای مادی را در رأس همه نیازها نشانده‌اند. با این حال، گفتمان اقتصاد مقاومتی بیش از هر چیز در شرایط حساس منطقه‌ای و بین‌المللی و برای غلبه بر بحران‌ها و چالش‌های درونی و فشارهای بیرونی مطرح شده است. به تعبیر رهبر انقلاب:

«البته نیاز ما به اقتصاد مقاومتی بیش از کشورهای دیگر است زیرا از یک طرف کشور ما همچون کشورهای دیگر مرتبط با اقتصاد جهانی و مصمم به ادامه این ارتباط است و طبیعتاً از مسائل اقتصادی جهان متأثر خواهد بود و از طرف دیگر نظام اسلامی، به دلیل استقلال خواهی و عزت مداری و تأکید بر تحت تأثیر قرار نگرفتن از سیاست‌های قدرت‌های جهانی، مورد تهاجم، سوء نیت و اخلال‌گری است (بیانات رهبری در دیدار با کارگزاران نظام، ۲۰ اسفند ۱۳۹۲).

بدین ترتیب اقتصاد مقاومتی با تکیه بر توان داخلی و نگاه به بیرون، درصدد شکوفایی اقتصادی کشور و بی‌نیازی از قدرتهای خارجی است که تلاش می‌کنند از راه اقتصاد، فشارها و تحریم‌های خود را بر نظام جمهوری اسلامی ایران افزایش دهند. در این میان، نقش اقشار مختلف مردمی اعم از زن و مرد در راستای پیاده‌سازی گفتمان اقتصاد مقاومتی بسیار مهم و قابل توجه است. به عبارتی دیگر، با توجه به شرایط سیاسی و اجتماعی و بین‌المللی و شرایط بحران تحریم، اقتصاد مقاومتی بنیان نظری برای مدل‌سازی گونه ویژه‌ای از اقتصاد است که فعالان خود را برای مواجهه با تحریم‌ها، بیش از پیش آماده ساخته است. مکانیسم‌های اقتصادی، فضای کسب و کار، تجارت

خارجی، نهادهای مالی و واسطه‌های و... در اقتصاد مقاومتی مبتنی بر این پیش‌فرض طراحی می‌شوند که کشور در تعارض ایدئولوژیک دائمی با نظام سلطه است و هر ضربه اقتصادی از غرب ممکن است در هر لحظه به کشور وارد شود (جهرمی و سمیعی‌نسب، ۱۳۹۲، ۴۶-۳۱). بدین ترتیب مصون نگه داشتن کشور از تهدیدات اقتصادی و تکیه بر توان داخلی، باعث شکوفایی درونی اقتصاد کشور می‌شود، نقشه‌های دشمنان را نیز خنثی می‌سازد. مقابله با تجمل‌گرایی، اسراف، اصلاح الگوی مصرف، پیاده کردن قواعد اسلامی در عرصه‌های اقتصاد از جمله نفی ربا، به کارگیری اصل انفاق، وقف، خمس و زکات و به طور کلی پیاده کرده الگوی زندگی اسلامی- ایرانی مهم‌ترین راهکار برای تحقق این امر است.

در هر صورت باید گفت هدف از اجرای اقتصاد مقاومتی در کشور، ایجاد امنیت، ثبات اقتصادی و عدم تزلزل در برابر شوک‌های داخلی و خارجی است. اجرایی کردن اقتصاد مقاومتی به طور قطع جامعه و اقتصاد کشور را در برابر مشکلات و تهدیدهای خارجی مصون نگه می‌دارد. همچنین تأمین شرایط و فعال‌سازی تمامی امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقا درآمد، از راهبردهای تحقق اقتصاد مقاومتی است (خانباشی، ۱۳۹۳: ۶). هدف نهایی از اجرای الگوی اقتصاد مقاومتی این است که بر مشکلات و مسائل داخلی غلبه نماییم و در مقابل نقشه‌های دشمنان را برای فشار بر مردم جامعه کوتاه نماییم و حتی از بین ببریم. بنابراین مصونیت بخشی به اقتصاد کشور، یکی از اهداف اقتصاد مقاومتی است. به تعبیر رهبری انقلاب که در این زمینه می‌فرماید:

«براساس این مبانی و دلایل منطقی، باید پایه‌های اقتصادی کشور را مستحکم و مقاوم سازی کنیم و نگذاریم حوادث و تکانه‌های اجتناب‌ناپذیر و همچنین سوءنیت‌ها و اخلال‌گری‌های قدرت‌ها، اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار دهد» (بیانات رهبری در دیدار با کارگزاران نظام، ۲۰ اسفند ۱۳۹۲).

ابعاد فرهنگی اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی در ابعاد مختلفی دنبال می‌شود. یکی از مهم‌ترین ابعاد آن، بُعد فرهنگی است. بدین معنا که زمینه‌های فرهنگی و درونی کشور به گونه‌ای طراحی شوند که در راستای گفتمان اقتصاد مقاومتی گام بردارند. یکی از مهم‌ترین راه‌های تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی، توجه به ظرفیت‌های داخلی و عناصر داخلی کشور است که راه را برای سلطه بیگانگان ببندد. بنابراین پیاده کردن الگوی اقتصاد مقاومتی، مصونیت فرهنگی و استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و باور به توان ملی را افزایش می‌دهد. چنان‌چه رهبری در این زمینه می‌فرماید:

«به درون‌زایی در اقتصاد بی‌توجه بودن. جزو سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و خصوصیات اقتصاد مقاومتی، درون‌زایی است؛ درون‌زایی یعنی تولید ثروت به‌وسیله‌ی فعالیت درونی کشور انجام بگیرد؛ چشم به بیرون نباشد، نگاهمان به بیرون نباشد. در طول سال‌های گذشته، در دولت‌های مختلف، چندبار می‌خواستند از بانک جهانی یا صندوق بین‌المللی پول، وام بگیرند، بنده نگذاشتم؛ جلویش را گرفتم؛ مقدمات را فراهم کرده بودند که این کار را انجام بدهند. این که ما از بیگانه طلب بکنیم و متعهد در مقابل بیگانه بشویم، این خطای بزرگی است؛ باید اقتصاد درون‌زا باشد. البته معنای درون‌زا بودن اقتصاد این نیست که درهای کشور را ببندیم؛ نه، ما گفته‌ایم «درون‌زا و برون‌گرا» (بیانات رهبری در حرم رضوی، ۱ فروردین ۱۳۹۷).

بنابراین، خوداتکایی و باور به توان و عزت ملی یکی از اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی است که راه‌های دستیابی به عدالت اسلامی را به ما نشان می‌دهد. همچنان که با تحقق اقتصاد مقاومتی، راه برای تحقق ارزش‌های انسانی دین اسلام نیز محقق می‌شود. بنابراین، اقتصاد مقاومتی به مثابه الزام و ضرورتی در راستای بقای نظام، جهت دستیابی به عدالت، پیشرفت و تحقق آرمان‌های نظام به ویژه اهداف قانون اساسی و سند چشم‌انداز به‌عنوان اسناد بالادستی می‌باشد. لذا نظام اسلامی وظیفه دارد در این راستا شرایط لازم را جهت تحقق این آرمان‌ها و اهداف مهیا نماید. تأکید بر اقتصاد رقابتی به عنوان یک ضرورت و تمهید بسترها و سازوکارهای آن در این راستا صورت می‌پذیرد که امنیت اقتصادی و رفاه عمومی، جزء حقوق شهروندان محسوب شده و از معیارهای لازم برای توسعه‌یافتگی کشورها به شمار می‌رود (عبدالملکی، ۱۳۸۸: ۶).

علاوه بر این، اقتصاد مقاومتی، باعث درونی شدن ارزش‌های فرهنگ اسلامی از جمله مقاومت، ایثار و استقلال می‌شود که یکی از ضرورت‌های تداوم گفتمان انقلاب اسلامی در داخل و خارج به شمار می‌رود. از این منظر، استقلال اقتصادی و در کنار آن استقلال فرهنگی یکی از ضرورت‌های اصلی حفظ و تداوم گفتمان انقلاب اسلامی به شمار می‌رود.

نهی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری به عنوان یکی از اهداف فرهنگی گفتمان انقلاب اسلامی در سایه اجرایی شدن اصول اقتصاد مقاومتی قابل حصول است. بدین معنا که نهادهای فرهنگی و متولیان آموزش و فرهنگ کشور می‌بایست بر ضرورت‌های فرهنگی اقتصاد مقاومتی بیشتر توجه نمایند. بنابراین نقش فرهنگ در تحقق اقتصاد مقاومتی بسیار مهم و حائز اهمیت است. به عنوان مثال در زمینه نقش دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی می‌توان گفت با توجه به تغییر و تحولات موجود در عرصه جهانی که هر از گاهی اقتصاد کشورها را متزلزل کرده و با بحران روبرو می‌سازد، نظام آموزش عالی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، نیازمند دانشگاه‌هایی است که از نظر ساختار سازمانی، سرمایه انسانی، فرایندهای آموزشی و پژوهشی و غیره زمینه‌ساز تحقق فرایند تاب‌آور، پویا و مقید به آرمان‌های نظام اسلامی، متخصص و دانش بنیان است تا بتوانند ضمن فراهم نمودن زمینه رشد و

توسعه اقتصادی از به وجود آمدن بحران‌های اقتصادی در آینده جلوگیری کنند (دولتی و مطلبی، ۱۳۹۶: ۱۳۹). به علاوه در کنار نهادهای رسمی مانند مراکز آموزشی و دانشگاهی، مراکز غیررسمی و مهمی وجود دارند که نقش آن‌ها از دانشگاه و حتی حوزه‌های علمیه مهم‌تر است. در این زمینه می‌توان به جایگاه خانواده اشاره داشت که «زن» به عنوان کانون محوری آن شناخته می‌شود. بدین ترتیب با مطرح شدن نهاد خانواده به عنوان یکی از نهادهای غیررسمی در شکل دادن به فرهنگ جامعه در زمینه تحقق اقتصاد مقاومتی می‌توان سالم سازی این نهاد را از زنان جست و جو کرد که در قاموس فکری رهبری انقلاب به عنوان عامل سلامت بخشی به جامعه اسلامی به شمار می‌رود. از نظر ایشان:

«مسئله خانواده، مسئله بسیار مهمی است؛ پایه اصلی در جامعه است، سلول اصلی در جامعه است. نه این که اگر این سلول سالم شد، سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ یا اگر ناسالم شد، عدم سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. بدن که غیر از سلول‌ها چیز دیگری نیست. هر جهازی، مجموعه سلول‌هاست. اگر ما توانستیم سلول‌ها را سالم کنیم، پس سلامت آن جهاز را داریم. مسئله اینقدر اهمیت دارد» (بیانات رهبری در دیدار با بانوان، ۱۴ دی ۱۳۹۰).

جایگاه زنان در تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی

زن در نزد آموزه‌های اسلامی از جایگاه والایی برخوردار است و بررسی آیات و روایات متعدد در این زمینه نشان می‌دهد که دین اسلام جایگاه خاصی را برای زنان در نظر گرفته است. علاوه بر برابری زنان و مردان و اعطای امتیازات خاص به جنسیت‌های مردان و زنان، زن به عنوان موجودی زیبا و لطیف آفریده شده است که همانند دیگر موجودات درصد تحقق بخشیدن به سعادت اخروی و رضایت خداوندی است. به فرموده قرآن کریم:

«زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبِّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنُ الْمَآبِ» (آل عمران، آیه ۱۴).

ترجمه آیه شریفه بدین شکل است: «محببت امور مادی، از زنان و فرزندان و اموال هنگفت از طلا و نقره و اسب‌های ممتاز و چهارپایان و زراعت، در نظر مردم جلوه داده شده است؛ (تا در پرتو آن، آزمایش و تربیت شوند؛ ولی) این‌ها (در صورتی که هدف نهایی آدمی را تشکیل دهند)، سرمایه زندگی پست (مادی) است؛ و سرانجام نیک (و زندگی والا و جاویدان)، نزد خداست».

همچنین در همین راستا، به فرموده حضرت امیرالمومنین، علی (ع): «فَإِنَّ الْمَرْأَةَ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ»؛ «زیرا زن مانند گل ظریف است، نه پهلوان خشن». (نهج البلاغه، ص ۴۰۵). علاوه بر این، قانون اساسی نیز با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و روایات ائمه معصوم (ع) جایگاه خاصی به زنان بخشیده است که تداوم آن می‌تواند اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی را رونق ببخشد. در این

زمینه، قانون اساسی با تأکید بر این مطلب، در مورد زنان جامعه اسلامی در بخشی از مقدمه می‌افزاید که: «به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند، استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود. خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه‌ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان ... و در نتیجه پذیرای مسئولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی برخوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود». البته، فراز مزبور از مقدمه قانون اساسی در مورد زن، علاوه بر شناسایی کرامت ذاتی زن به کرامت اکتسابی وی نیز اشاره دارد. در مکتب اسلامی زنان متناسب با پذیرش مسئولیت‌های مختلف، کرامت و ارزش والاتری را کسب می‌کنند (حبیب‌زاده و فرج پور ۱۳۹۵: ۱۲۶). بنابراین، مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند (منصور، ۱۳۹۱: ۱۳).

علاوه بر این، تلاش برای نقش آفرینی زنان در عرصه‌های فرهنگی در بخش‌های مختلف قانون اساسی و گفتمان امام (ره) و رهبری دیده می‌شود و به همین دلیل، وظایف متعددی برای نهادهای مختلف در زمینه مهیا کردن شرایط برای زنان در نظر گرفته شده است. به نظر می‌رسد تحقق این وظایف به نوبه خود باعث نقش آفرینی زنان در تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی می‌شود. به عنوان مثال، دولت موظف است حقوق زنان را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱. ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.
۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت کودکان بی سرپرست.
۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
۴. ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست.
۵. اعطای قیمومیت فرزندان و مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبود ولی (منصور، ۱۳۹۱: ۱۴).

بنابراین مکتب اسلام و به تبع آن گفتمان انقلاب اسلامی هرگز شیوه زیست زنان به معنای موردنظر غربی‌ها را نمی‌پذیرد و برابری زنان را در حوزه‌هایی که توانایی‌های خداوندی در آنان نهفته شده است را می‌پذیرد. زیرا، تفاوت‌های حقوقی در حیطه مدنی و کیفری در ده‌ها مورد، براساس نظریه نسبیت در حقوق شهروندی توجیه می‌شود. هیچ‌گاه اشتراک زن و مرد در حیثیت اجتماعی و کرامت انسانی، یکسانی و تشابه آن‌ها در حقوق شهروندی را در پی ندارد. در ضمن، رویکرد اساسی حاکمیت اسلامی در حقوق شهروندی، کیفی‌گرایی در حقوق و تکالیف است و نه کمیت‌محوری (جاوید، ۱۳۸۸: ۱۵۸ و ۱۵۹). به همین دلیل است که مقام معظم رهبری، حضور

زنان در عرصه های مختلف اجتماعی و اقتصادی را می‌پسندد، اما با این مسأله که زنان به لحاظ کمی در ادارات و مراکز دولتی و غیردولتی دیده نمی‌شود، مخالف است. چنانچه می‌فرمایند: «اما افتخار به این که ما این تعداد وزیر زن، این تعداد نماینده زن، این تعداد معاون بخش های مختلف زن، این تعداد رئیس مؤسسات تجاری زن داریم، افتخار به این غلط است؛ این انفعال در مقابل آنها [عربی‌ها] است» (بیانات رهبری در دیدار با بانوان حوزه و دانشگاه، ۲۱ اردیبهشت ۱۹۳۲).

زنان و فرهنگ اقتصاد مقاومتی

در خصوص نقش‌آفرینی زنان در حوزه‌های اقتصادی، قانون اساسی در کنار قوانین عادی و موضوعه در جمهوری اسلامی ایران، تدابیر مخصوصی اندیشیده‌اند. به عنوان مثال، مجموعه قوانین عادی، لایحه بیکاری با ۱۵ ماده و ۲ تبصره در ۱۳۹۵ / ۱۲ / ۱۰ از تصویب مجلس گذشت و لایحه قانون کار با ۲۰۰ ماده در جلسه ۲۶ آبان ۱۳۹۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و قانون کار جدید را مجمع تشخیص مصحلت نظام در آبان ماه ۱۳۹۶ تصویب نمود. این قانون در خصوص حل کار و تأمین حقوق کارگر و تساوی افراد در مزد، مقررات خوب و منطبق با معیارهای بین‌المللی در زمینه‌های فرد، ساعات کار، محیط کارگاه، شرایط و امکانات رفاهی، تسهیلات شرایط کار برای زنان دارد (شریفیان، ۱۳۸۰: ۴۲۱). بنابراین زنان می‌توانند علاوه بر نقش‌آفرینی در حوزه های اقتصادی و اجتماعی، همچنان نقش خود را به‌عنوان همسر و زمینه‌سازی برای تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی ایفا می‌کنند. همچنان این که، رهبری در زمینه جایگاه زنان در اشتغال و نقش‌آفرینی در عرصه اقتصاد چنین بیان می‌کنند:

«مسئله اشتغال بانوان، جزو مسائل اصلی نیست. البته ما با اشتغال بانوان مخالف نیستیم؛ بنده خودم نه با اشتغالشان، نه با مدیریت‌هایشان مخالفتی ندارم، مادامی که با آن مسائل اصلی معارضه و تنافی پیدا نکند؛ اگر معارضه پیدا کرد، آن مقدّم است. یکی از کارهایی که در این زمینه سوم که عرض کردیم باید انجام بگیرد، طبعاً این است که نگاه کنند ببینند آن مشاغلی که متناسب با این خصوصیت زن است چیست. بعضی از مشاغل هست متناسب با ساخت زن نیست، خب این ها را دنبال نکنند. یکی از کارها این است که آن تحصیلاتی را که به آن مشاغل منتهی می‌شود، بر زن تحمیل نکنند. این بحث دانشگاه و تحصیلات و مانند این ها که باز بعضی‌ها جنجال می‌کنند که در تحصیلات تبعیض است، این تبعیض همه‌جا بد نیست. تبعیض آنجایی که ضد عدالت باشد بد است» (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از بانوان برگزیده کشور، ۳۰ فروردین ۹۳).

بدین ترتیب از بیانات رهبری معلوم می‌شود که شغل و دستیابی به مزایای اقتصادی هدف اصلی زندگی زنان در جامعه اسلامی نیست. بلکه تلاش برای تربیت نسلی نو و حرکت در راستای تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی که مهم‌ترین آنان، اصلاح الگوی مصرف در میان خانواده ها،

حمایت از کالاهای داخلی و بومی، تربیت نسلی برای اداره امور اقتصادی کشور و تقویت روحیه ایثار و مقاومت است، به عنوان وظایف اصلی زنان در کنونی به شمار می رود. به بیان ایشان: «از جمله مسائلی که مطرح می شود، مسئله اشتغال بانوان است. اشتغال بانوان از جمله چیزهایی است که ما با آن موافقیم. بنده با انواع مشارکت های اجتماعی موافقم؛ حالا چه از نوع اشتغال اقتصادی باشد، چه از نوع اشتغالات سیاسی و اجتماعی و فعالیت های خیرخواهانه و از این قبیل باشد؛ این ها هم خوب است. زن ها نصف جامعه اند و خیلی خوب است که اگر ما بتوانیم از این نیم جامعه در زمینه این گونه مسائل استفاده کنیم؛ منتها دو سه تا اصل را باید ندیده نگرفت. یک اصل این است که این کار اساسی را - که کار خانه و خانواده و همسر و کدبانویی و مادری است - تحت الشعاع قرار ندهد. می شود هم. به نظرم می رسد مواردی داشتیم که خانم هایی این طور عمل می کردند. البته یک قدری به آن ها سخت می گذرد؛ هم درس خواندند، هم درس دادند، هم خانه داری کردند، بچه آوردند، بزرگ کردند، تربیت کردند. پس ما با آن اشتغال و مشارکتی کاملاً موافق هستیم که به این قضیه اصلی ضربه و صدمه نزند؛ چون این جایگزین ندارد. شما اگر بچه خودتان را در خانه تربیت نکردید، یا اگر بچه نیاوردید، یا اگر تارهای فوق العاده ظریف عواطف او را - که از نخ های ابریشم ظریف تر است - با سرانگشتان خودتان باز نکردید تا دچار عقده [عاطفی] نشود، هیچ کس دیگر نمی تواند این کار را بکند؛ نه پدرش، و نه به طریق اولی دیگران؛ فقط کار مادر است» (بیانات رهبری در دیدار با بانوان، ۲۴ دی ۱۳۹۰).

بنابراین نقش زنان، نقشی برای ساختن و پرورش نسلی نوین است که بتواند اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی را تحقق بخشد. به همین دلیل، رهبری الگوی زن اسلامی را این گونه معرفی می کند:

«زن اسلامی عبارت است از آن موجودی که دارای ایمان است، دارای عفاف است، متصدی مهم ترین بخش تربیت انسان است، اثرگذار در اجتماع است، دارای رشد علمی و معنوی است، مدیر کانون بسیار مهم خانواده است، مایه آرامش جنس مرد است؛ همه این ها در کنار خصوصیات زنانگی [است]، مثل لطافت، مثل رقت قلب، مثل آمادگی دریافت انوار الهی؛ این الگوی زن مسلمان است؛ همین خصوصیتی که پیغمبر اکرم در بیانات متعدد به مناسبت تمجید از فاطمه زهرا (سلام الله علیها) یا خدیجه کبرا یا به نحو کلی درباره زن بیان کرده؛ این الگوی اسلامی است» (بیانات رهبری در دیدار با مداحان، ۱۷ اسفند ۹۶).

در گفتمان اقتصاد مقاومتی و الگوی زن اسلامی که رهبری تعریف می کنند، نشانی از التذاذ مادی و حرکت در سمت و سوی ارزش های غربی دیده نمی شود. به این دلیل که ارزش های غیر اسلامی، ارزش های گمراه کننده و رخوت آور هستند که تربیت نسل ها را در جامعه اسلامی به

بطالت می کشاند. از این رو، نقش زنان، فراتر از تأثیرگذاری ساده در حوزه های اجتماعی و اقتصادی است. به تعبیر ایشان:

«امروز پرچم استقلال هویتی و فرهنگی زنان در دست زنان ایرانی است؛ امروز بانوان ایرانی با حفظ حجاب، استقلال هویتی خودشان و استقلال فرهنگی خودشان را دارند اعلام می کنند و به دنیا صادر می کنند؛ یعنی دنیا سخن جدیدی دارد می شنود. زن می تواند در میدان های اجتماعی حضور فعال داشته باشد، تأثیرگذاری اجتماعی عمیق داشته باشد. امروز زنان کشور ما در بخش های مختلف چنین تأثیرگذاری ای دارند؛ در عین حال حجاب و عفاف و وجه تمایز میان زن و مرد، فاصله میان زن و مرد، در معرض سوءاستفاده مردان قرار نگرفتن، خود را در حد وسیله التذاذ مردان بیگانه و زیاده طلب پایین نیوردن و تحقیر نکردن، جزو خصوصیات زن ایرانی و زن مسلمان امروز است. ما البته این الگو را داریم، این چهارچوب را داریم، در میان بانوان ما کسانی هستند در حد بسیار خوب، بعضی در حد اعلای این الگو دارند زندگی می کنند، بعضی هم در حدود متوسطند؛ به هر حال، این الگو وجود دارد و مبنای کار زن ایرانی این است» (بیانات رهبری در دیدار با مداحان، ۱۷ اسفند ۹۶).

گفتمان اقتصاد مقاومتی و نقش اقتصادی - فرهنگی زنان

چارچوب اقتصاد مقاومتی، زنان را به عنوان موجوداتی عزتمند و صاحب کرامت معرفی می کند که در عین حضور در بخش های مختلف اقتصادی و اجتماعی، واجد نقش همسرمداری و پرورش نسل های نوین برای اداره جامعه اسلامی هستند. همان طور که رهبر انقلاب به عنوان نظریه پرداز اصلی اقتصاد مقاومتی در این زمینه بیان می کند:

«اسلام با نظر کرامت به زن نگاه می کند. همه خصوصیات انسانی میان زن و مرد مشترک است. یک انسان قبل از آنی که اتصاف پیدا کند به زن بودن، یا مرد بودن، متصف است به انسان بودن. در انسانیت، زن و مردی وجود ندارد، همه یکسانند. نگاه اسلام این است. خصوصیات جسمی ای خدای متعال در دو جنس قرار داده است که هرکدام نقشی در ادامه آفرینش، در رشد و تعالی انسان، در حرکت تاریخ بر عهده دارند؛ و نقش زن مهم تر است. مهم ترین کار انسان، تداوم بخشیدن به نسل بشری است؛ یعنی تولید مثل؛ نقش زن در این کار قابل مقایسه با نقش مرد نیست. خانه از این جهت مهم است، خانواده از این جهت مهم است، محدودیت های اعمال گرایز جنسی از این جهت مهم است؛ با این دید باید به مسائل اسلام و به احکام شریعت اسلامی نگاه کرد. غرب گمراه، اسم این ها را می گذارد محدودیت. اسم آن اسارت گمراه کننده را می گذارد آزادی! این جزو فریب های غربی است. این یک نکته درباره مسئله زن» (بیانات رهبری در اجلاس جهانی زنان و بیداری اسلامی، ۲۱ تیر ۹۱).

لازم است با توجه به ظرفیت های زنان برای تحقق اقتصاد مقاومتی، در جهت هدایت و حمایت زنان در این عرصه تلاش شود. نباید تنها مردان را مسؤول تحقق اقتصاد مقاومتی دانست و به طور قطع باید زمینه را برای حضور زنان در این عرصه نیز فراهم آورد. با توجه به حضور چشمگیر و گسترده زنان در حوزه های مختلف اعم از عرصه اجتماع و خانه، آنان می توانند در ایجاد باور فرهنگی در زمینه ضرورت تحقق اقتصاد مقاومتی نقش آفرینی کنند (خانباشی، ۱۳۹۳: ۸). بنابراین زنان به عنوان کانون اصلی خانواده، دارای حضوری فعال در عرصه های اقتصادی هستند. زنان با توجه به روحیات مصرف گرایانه ای که در هدایت امور خانواده بر عهده دارند، می توانند همین روحیه را به فرزندان و نسل کنونی منتقل سازند و در کنار آن به تقویت فرهنگ مقاومت و نفی سلطه گری در عرصه های اقتصادی و فرهنگی نیز همت گمارند. در همین راستا باید گفت اگر خانواده ها از جنبه فرهنگ و الگوهای رفتاری و طرز نگرش به امور اقتصادی پیشرفت کنند، می توان گفت فرهنگ کار و تولید، مصرف و پس انداز در کشور پیشرفت کرده است. خانواده نیز با برخورداری از دو عامل مهم تولید، یعنی «سرمایه» و «نیروی انسانی»، یک واحد اقتصادی است. از این رو، بنگاه اقتصادی کوچکی تلقی شده که نیاز به مدیریت منابع دارد. از منظر دینی، صرفه جویی، قناعت و پرهیز از تجمل گرایی و چشم و هم چشمی لازمه اجرای مدیریت صحیح اقتصادی خانواده ها و تضمین کننده موفقیت آنان در بُعد اقتصادی است (اصغری، ۱۳۹۳: ۸۵).

علاوه بر این، زنان می توانند الگویی برای فرهنگ سازی شیوه مصرف در چارچوب گفتمان اقتصاد مقاومتی باشند. زیرا یکی از اهداف اقتصاد مقاومتی، صرفه جویی و اصلاح الگوی مصرف است. در همین زمینه می توان بیان کرد که از جمله عوامل اصلی مصرف نامتعادل خانوار، فقدان مکانیسمی برای جذب پس اندازهای خرد آنهاست. گروه های متوسط جامعه معمولاً سرمایه های خردی در دست دارند که به واسطه عدم جذب در بازارهای مالی، در نهایت مصرف مسافرت های پی در پی و پر هزینه، تعویض های مکرر لوازم خانگی و خرید لوازم لوکس غیر ضروری منجر می شود. بنابراین اولین راهبرد کوتاه مدت در زمینه مدیریت مصرف خانواده، ایجاد مکانیسم جذب سرمایه های خرد توسط بازار (به ویژه بازارهای مالی) است (اصغری، ۱۳۹۳: ۸۷). بنابراین زنان در این زمینه نیز می توانند فرهنگ پس انداز و به کارگیری سرمایه های مالی در جهات مناسب از جمله تقویت اقتصاد بومی و داخلی را در زمره برنامه های خود قرار دهند و آنان را به فرزندان خود منتقل سازند. از این منظر است که حضور زنان، نه تنها در حوزه های کمی و حضور در سازمان ها و ادارات، بلکه در حوزه های غیر رسمی از جمله نهاد خانواده، مؤثر و قابل توجه است. به بیان رهبری انقلاب:

«می بینید ما الان افتخار می کنیم که فلان تعداد زن، در فلان بخش های اجرایی کشور داریم. اشتباه نشود، از این که این بانوان در این مناصب اجرایی باشند من هیچ مشکلی ندارم؛ یعنی منع

نمی‌کنم، نفی نمی‌کنم، ایرادی هم برایش قائل نیستم - فرض کنید وزیر بهداشت ما یک خانم بود، یا معاونین رئیس‌جمهور مثلاً یا بخش‌های مختلف در بینشان بانوان هستند، این از نظر من اشکالی ندارد- آنچه اشکال دارد، افتخار به این است؛ که ما به رخ دنیا بکشیم که ببینید، ما در بخش‌های اجرایی اینقدر زن داریم! این همان دور خوردن است، این همان منفعل شدن است؛ این افتخاری ندارد. خیلی خوب، یک خانمی است، ارزش‌هایی داشته، توانایی‌هایی پیدا کرده، مناسب این مقام شده؛ خیلی خوب، بگذارند، خلاف قانون هم که نبوده؛ اما این که ما به این افتخار بکنیم که ببینید، ما این تعداد خانم مسئول در بخش‌های اجرایی داریم، این غلط است. اگر ما افتخار کنیم که این تعداد خانم روشنفکر، خانم تحصیلکرده داریم، این خوب است، این جا دارد؛ اگر بگوییم این مقدار خانم نویسنده، خانم فعال فرهنگی یا فعال سیاسی داریم، اشکالی ندارد؛ اگر بگوییم این مقدار خانم شهادت‌طلب و مجاهده‌کار در میدان‌های گوناگون داریم، این خوب است؛ اگر بگوییم این مقدار خانمی که در عرصه‌های سیاسی انقلابی فعالند -گوینده‌اند، نویسنده‌اند- داریم، این خوب است؛ افتخار به این‌ها خوب است «بیانات رهبری در دیدار با بانوان حوزوی و دانشگاهی، ۲۱ اردیبهشت ۹۲».

بر این اساس، نقش زنان در زمینه تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر معظم انقلاب، نقشی کیفی و تأثیرگذار در ساختن نسلی متعهد به آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی است که در عین پایبندی به مبانی ارزشی و سازنده اسلام، جایگاهی در نظم بین‌الملل داشته باشند و بتوانند گفتمان مدنظر خود را به عنوان یک الگو به سایر جهانیان عرضه بدارند. در این زمینه، حتی نقش آفرینی زنان در حوزه‌های خرد و اداره مصارف خانگی می‌تواند تحولی عظیم بیافریند. به نظر می‌رسد مصرف خانگی که یکی از انواع مصرف به شمار می‌رود، اگر برنامه‌ریزی درستی داشته باشد، گام مهمی در اجرای الگوی مطلوب مصرف در کشور برداشته می‌شود؛ به ویژه آن که حضور زنان در خانواده یکی از ارکان مهم موفقیت در این زمینه است. زنان با توجه به وقت بیشتری که در خانواده سپری می‌کنند و توجه به جزئیات و خلاقیت‌ها و هنرهایی که دارند، می‌توانند مصرف خانگی را در مسیری درست هدایت کنند. بنابراین، با سرمایه‌گذاری بر روی زنان جامعه از طریق انجمن‌ها و کانون‌ها، در استفاده از ظرفیت زنان برای سیاست‌گذاری‌های مربوط به نهاد خانواده، بحث اجرای الگوی مصرف مطلوب، در مسیری مناسب قرار می‌گیرد و حرکتی رو به جلو خواهند داشت (مؤذن سلطان‌آبادی و هاشمیان، ۱۳۹۴: ۹۶).

نتیجه‌گیری

اقتصاد مقاومتی به عنوان الگوی مدنظر رهبر انقلاب اسلامی که در طی سال‌های اخیر و با افزایش و تشدید فشارها علیه نظام اسلامی مطرح شده است، می‌تواند الگویی مناسب برای برون‌رفت از شرایط خطرناک امروزی باشد. به این دلیل که در عصر حاضر، دشمنان، مسائل و مشکلات

اقتصادی را هدف قرار داده‌اند و با ایجاد سازوکارهایی از جمله تحریم‌ها و فشارها درصدد هستند تا ملت‌های مستقل را از دستیابی به اهداف واقعی و حقیقی آنان بازدارند. مهم‌تر این که، نظام سلطه برای دستیابی به اهداف خود، پروژه‌های دیگری را در عرصه‌های فرهنگی دنبال می‌کند. از جمله این که کانون خانواده را به عنوان شاکله اصلی نظام جمهوری اسلامی مورد هدف قرار می‌دهد و با تبلیغ ابتذال فرهنگی و تبلیغات مادی و اقتصادی، جامعه زنان را مورد هدف خود قرار داده است. به همین دلیل، گفتمان اقتصاد مقاومتی برای دستیابی و پیاده‌سازی اهداف و راهبردهای خود نیازمند توجه به زنان و نقش آفرینی آنان در حوزه‌های مختلف است. از جمله این عرصه‌ها، کمک به تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی است.

فرهنگ اقتصاد مقاومتی، فرهنگی برخاسته از آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی است که با حمایت از تولید داخل، تبلیغ کالاهای داخلی، تقویت روحیه ساده زیستی، اصلاح الگوی مصرف، آموزش فرهنگ سرمایه‌گذاری، دوری جستن از امور مادی و تجملی و... به شکل‌گیری الگوی اقتصاد مقاومتی یاری می‌رسانند. بنابراین باید گفت عرصه خانواده و مدیریت زنان در خانه و جامعه، زیرساخت‌های اصلی شکل‌گیری چنین اهدافی هستند. مخصوصاً این که در دین اسلام و گفتمان انقلاب اسلامی، نقش زنان تنها محدود به حوزه‌های اقتصادی و بیرون از خانه نیست و زنان می‌توانند با تقویت روحیه جهادی و اصلاح الگوی مصرف به شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی کمک چشمگیری نمایند. این مسأله از آنجا حائز اهمیت است که پیاده کردن سبک زندگی اسلامی-ایرانی در جامعه اسلامی، به خودی خود زمینه‌ساز تحقق اهداف فرهنگی اقتصاد مقاومتی است. امری که بیش از همه به وسیله زنان محقق می‌شود. زیرا تربیت نسل کنونی و نسل آینده به نحوه تصمیم‌گیری و مدیریت آنان گره خورده است.

منابع

- اصغری، محمود (۱۳۹۳)، خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، سال بیستم، شماره سوم، صص ۷۹-۸۶.
- ایمان و نوشادی، محمدتقی و محمودرضا (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای کیفی»، پژوهش، سال ۳، شماره ۲، صص ۱۵-۴۲.
- ترابزاده جهرمی، محمدصادق؛ سجادیه، علیرضا؛ سمیعی نسب، مصطفی (۱۳۹۲)، بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای، نشریه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۲، دوره ۱۰.
- جاوید، محمدجواد (۱۳۸۸)، نظریه نسبیت در حقوق شهروندی، چاپ اول، تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- حبیبزاده، توکل؛ فرج‌پور اصل مرندی، علی اصغر (۱۳۹۵)، کرامت انسانی و ابتدای حقوق بشری و شهروندی مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر آن، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، شماره ۱، دوره ۴۶.
- خانباشی، محمد (۱۳۹۲)، رویکرد فرهنگی- اجتماعی به مفهوم اقتصاد مقاومتی، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۷۱، مرداد ۹۲، صص ۱۰-۴.
- دولتی و مطلبی، حسن و ابوطالب (۱۳۹۶)، تبیین راهبردها، الزامات و پیامدهای اقتصاد مقاومتی در نظام آموزش عالی، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزش عالی، شماره ۳۹، صص ۱۵۴-۱۳۵.
- دیواین، فیونا (۱۳۹۰). «تحلیل کیفی»، در روش و نظریه در علوم سیاسی، ویراستاران: دیوید مارش و جری استوکر، ترجمه امیرمحمد حاجی‌یوسفی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، صص ۲۲۵-۲۴۹.
- سریع القلم، محمود (۱۳۸۴)، روش تحقیق در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، چاپ سوم، تهران، نشر فرزانه روز.
- عبدالملکی، حجت‌الله؛ داوری، مرضیه (۱۳۸۸)، مطالعه تطبیقی نظام عادلانه اقتصادی در ساختار حقوقی جمهوری اسلامی ایران، مجله برداشت دوم، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری.
- علمی سولا، محمدصادق و دیگران (۱۳۹۵)، انفاق و جایگاه آن در توسعه و ترویج علم و دانش با تأکید بر وقف، فصلنامه توسعه راهبرد، شماره ۴۸، زمستان ۹۵، صص ۶۰ تا ۸۴.

- منصور، جهانگیر (۱۳۹۱) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چاپ یکصدویکم، تهران: نشر دوران.
- مؤذن سلطان آبادی، معصومه و هاشمیان، محمدحسین (۱۳۹۴)، مطالعه تجارب زنان در اجرای الگوی مطلوب مصرف در خانواده با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری درباره مصرف، دو فصلنامه دین و سیاست فرهنگی، شماره پنجم، پاییز و زمستان ۹۴، صص ۷۷-۹۹.
- آدرس سایت:
  - بیانات رهبری در دیدار با کارگزاران نظام، ۲۰ اسفند ۱۳۹۲؛ قابل بازیابی در سایت: www.leader.ir
  - بیانات رهبری در دیدار با جمعی از بانوان برگزیده کشور، ۳۰ فروردین ۹۳، قابل بازیابی در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
  - بیانات رهبری در حرم رضوی، ۱ فروردین ۱۳۹۷؛ قابل بازیابی در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
  - بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در سومین نشست راهبردی زن و خانواده، قابل بازیابی در سایت: www.leader.ir
  - بیانات رهبری در دیدار با مداحان، ۱۷ اسفند ۹۶؛ قابل بازیابی در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
  - بیانات رهبری در اجلاس جهانی زنان و بیداری اسلامی، ۲۱ تیر ۹۱؛ قابل بازیابی در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
  - بیانات رهبری در دیدار با بانوان حوزوی و دانشگاهی، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۲؛ قابل بازیابی در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
  - خانباشی، محمد (۱۳۹۴)، رویکردی فرهنگی و اجتماعی به مفهوم اقتصاد مقاومتی، قابل بازیابی در: <http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id=729>